

บทที่ 5
ทฤษฎีทางสังคมวิทยา

Kingsley Davis	121
Emile Durkheim	123
John Minton Yinger	129
ทฤษฎีการเกิดศาสนาในแบบอเทวนิยม	134

บทที่ 5

สาระสังเขป

ศาสนา เป็นเรื่องอดีตที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ และหาประวัติยาก ทำให้เกิดความคิดเห็นในรูปของทฤษฎีจากนักวิชาการต่าง ๆ ในบทที่ 5 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นทางสังคมวิทยาศาสนาจากนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งบรรดาท่านเหล่านั้น จะมีความคิดเห็นต่อศาสนาในรูปต่าง ๆ กัน การที่ศาสนามีตัวแปรออกไปต่าง ๆ มากมายนั้น นักวิชาการมีส่วนทำให้เป็นเช่นนั้น ซึ่งไม่อาจจะปฏิเสธได้

การศึกษาในบทนี้ จะศึกษาแนวคิดที่ทำให้เกิดศาสนาขึ้นจากนักคิด นักทฤษฎีต่าง ๆ โดยการศึกษา นั้น เราอาจจะศึกษาได้จากแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน แล้วหาข้อยุติโดยไม่ต้องไปวิพากษ์วิจารณ์ ว่าใครผิด ใครถูก เพราะนั่นเป็นเพียง "ความเห็น" เท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. สามารถเสนอแนวความคิดทางศาสนาของ Kingsley Davis และ Emile Durkheim
2. สามารถบอกหลักการที่ J.M. Yinger นำเอาทฤษฎีวิญญาณนิยม ของ E.Durkheim ไปประยุกต์
3. สามารถชี้แจงหลักสำคัญตามแนวกาลามสูตร

บทที่ 5

ทฤษฎีทางสังคมวิทยาศาสนา

เมื่อได้ศึกษาถึงมูลเหตุแห่งศาสนาแล้ว ต่อไปนี้พึงทำความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับศาสนาต่อไป ซึ่งมีนักปราชญ์ทางสังคมวิทยาหลายท่านได้วางไว้ แต่ทุกท่านได้ให้หลักการไว้ต่าง ๆ กัน ตามความเห็นของแต่ละท่านเหล่านั้น พอรวบรวมได้ดังนี้ :

ชาร์ลส์ วาย. โกลด์ (Charles Y. Glock)¹ ได้กล่าวถึงทฤษฎีทางสังคมวิทยาทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับศาสนาไว้ โดยอ้างถึงเรื่องศาสนาที่ คิงสลีย์ ดาวิส (Kingsley Davis) ได้กำหนดทฤษฎีทางสังคมวิทยาทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับศาสนาไว้ในหนังสือ Human Society หน้า 529 พอสรุปได้ว่า

"ศาสนากำหนดหลักเกณฑ์ด้านความเชื่อไว้ 4 ประการด้วยกัน เพื่อจะช่วยรักษาความดีเด่นในด้านอารมณ์ อันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับใจหรือเจตสิก (Sentiment) อันอยู่เหนือความต้องการทางอินทรีย์ (organic desire) ของมนุษย์"²

ด้วยหลักเกณฑ์ดังกล่าวมานี้ ดาวิส ได้กำหนดทฤษฎีไว้ 4 ประการด้วยกัน อันกล่าวโดยสรุปดังนี้ :

---

¹Robert K. Merton, Leonard Broom, Leonard S. Cottrell Jr., ed. *Sociology Today*, Vol.I : Problems and Prospects. "Sociology of Religion" by Charles Y. Glock, (Harper & Row Publishers; New York and Evanston. 1959), P. 154-155

²Kingsley Davis : Human Society, (New York, Collier's Macmillan, 1967). P. 529

1. การนับถือสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ (Supernatural Belief) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยพบเคยเห็นมาก่อนเลย แต่จะได้พบก็แต่เพียงปรากฏการณ์อันเกิดจากธรรมชาติเท่านั้น เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ แม่น้ำ ภูเขา ฝนตก พายุร้อน เป็นต้น จึงกำหนดว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏชัดออกมานั้น มีอิทธิพลมาก และสามารถจะบันดาลให้เป็นไปต่าง ๆ ได้ จึงเกิดความเชื่อถือในสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาตินั้น ๆ ขึ้นมา โดยการสร้างสิ่งนั้น ๆ ให้มีภาวะน่าเคารพยำเกรงขึ้น อันจะเป็นการจูงใจให้คนอื่น ๆ มีความนิยมยินดีนับถือตามไปด้วย โดยในครั้งแรก ๆ อาจจะไม่ค่อยมีผู้เห็นคล้อยตามเท่าไรนัก แต่เมื่อต่อ ๆ มามีผู้พบเห็นเข้า ก็เกิดมีความคิดลงไปในรูปรอยเดียวกัน จนกลายเป็นมีความเชื่อถือในสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาตินั้น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากความไม่รู้ไม่เข้าใจเรื่องภูมิศาสตร์ อันเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่ปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น

2. เมื่อมีความเชื่อถือในสิ่งอันอยู่นอกเหนือธรรมชาติแล้ว จึงได้หาวิธีการที่จะให้ความเชื่อมั่นในความเชื่อถือนั้น จึงได้กำหนดพิธีกรรมขึ้น อันเรียกว่า Ritual Collection โดยกำหนดวิธีการในอันที่จะกำหนดปทัสสถานทางสังคมด้านพฤติกรรมร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อถืออันสามารถช่วยให้มีความศักดิ์สิทธิ์ อันเกิดจากการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจของชุมชนในสังคมนั้น ๆ ให้มีแนวโน้มในอันที่จะกระทำการร่วมกัน อันจะทำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชุมชนนั้น กลุ่มนั้น ด้วย

3. ในการประกอบพิธีกรรมนั้น เดิมปฏิบัติกันด้วยความว่างเปล่า ไม่มีสิ่งเคารพหรือตัวแทนของธรรมชาติใด ๆ เห็นว่าการกระทำนี้ไม่ปรากฏรูปเคารพอันถือว่าเป็นตัวแทนของสิ่งเคารพ ซึ่งดูเป็นการกระทำที่ไม่มีผู้รับเช่นเดียวกัน เพื่อให้ดูเห็นว่า คล้ายกับเป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น มนุษย์จึงได้สร้างรูปเคารพขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความถาวรทางความเชื่อถือโดยอาศัยวัตถุ คือวัตถุเคารพ (Sacred object) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นรูปเคารพต่าง ๆ ประจำศาสนา เช่น เทวรูป เป็นต้น

4. ในชุมชนที่มีคนอยู่ร่วมกันมาก ๆ อาจมีความคลาดเคลื่อนในทางปฏิบัติต่าง ๆ ได้ เช่น การปฏิบัติผิดไปจากที่หมู่คณะเคยปฏิบัติกันมา แต่ตามมตคติความเห็นที่แตกต่างกันของคนแต่ละคนก็มีขึ้นในชุมชนนั้น จนในที่สุดอาจจะปรากฏผลในการปฏิบัติ เช่น การประสบอุบัติเหตุ การประสบโชคลาภ หรือความเจ็บป่วยต่าง ๆ เป็นต้น คงคิดว่า ได้รับอานิสงส์และโทษ (Source of reward and punishment) จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น จึงเป็นเหตุ

ก่อให้เกิดความเชื่อในผลแห่งการกระทำนั้น ๆ ขึ้น โดยในข้อนี้ถือว่าเป็นเรื่องของผลแห่งการปฏิบัติทางศาสนา จึงได้วางกฎขึ้นโดยถือว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลแห่งการปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งมีทั้งอันประสงค์สำหรับการทำความดี และโทษสำหรับการทำความชั่ว

ตามทฤษฎีการเกิดศาสนาเหล่านี้ เป็นเรื่องของสังคมมนุษย์สมัยก่อน ๆ ซึ่งอยู่ในสังคมที่ยังขาดการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ นักสร้างทฤษฎีในยุคแรก ๆ มักจะให้เกี่ยวโยงไปถึงการอธิบายเกี่ยวกับการเกิดศาสนา รวมทั้งบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ของศาสนาในยุคโบราณทุกสังคมด้วย

ทฤษฎีของเอมิลี เดอร์ไคม์

ลองหันมาพิจารณาทฤษฎีของ Emile Durkheim (ค.ศ. 1858-1917, พ.ศ. 2401-2460) ดูบ้าง ท่านผู้นี้เป็นนักสังคมวิทยาชั้นนำคนหนึ่ง เกิดใกล้เมือง Strasbourg ในปี ค.ศ. 1858 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีที่ Ecole Normale ได้สอนสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยแห่งเมือง Bordeaux และต่อมาได้ไปเป็นผู้บรรยายประจำ ในวิชาการศึกษาและสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัย Sorborne ตั้งแต่ ค.ศ. 1902 จนกระทั่งถึงสิ้นชีวิตในปี 1917³ ซึ่งมีอายุเพียง 60 ปี เท่านั้น

เดอร์ไคม์ ได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับศาสนาไว้ในบทความของเขา ซึ่งว่าด้วยเรื่อง The Final Phrase: Religion and Epistemology ในข้อเขียนที่ว่าด้วย Religious ideas โดยได้กำหนดทฤษฎีซึ่งแสดงถึงความแตกต่างกันไว้ 2 ประการ⁴ ด้วยกัน คือ :

ประการแรก ว่าด้วยความแตกต่างกันของสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจจะเข้าถึงได้ ที่เรียกว่า สิ่งเคารพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) และความคลาสุคริธาจากศาสนา (Profane) ซึ่งพออธิบายได้ดังนี้ :

1. Sacred Thing มีลักษณะดังนี้ :

1.1 กล่าวถึงลักษณะอาการ หรือท่าทีของมนุษย์อันแสดงถึงความไม่รู้ ไม่เข้าใจ ในสภาวะนั้น ๆ เลยสร้างให้เป็นสิ่งที่เคารพนับถือประจำในเรื่องเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง

³Duncan Mitchell ed., *A Dictionary of Sociology*, London, Routledge & Kegan Paul, 1968, P. 60

⁴Talcott Parsons. *The Structure of Social Action*, New York, The Free Press, 1968, P. 411-412

(a particular attitude of respects) (ดูเรื่องมูลเหตุแห่งศาสนาที่ว่าด้วยความไม่เข้าใจภูมิศาสตร์ประกอบ) อันแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน

1.2 การที่แสดงอาการเหล่านี้ออกมา มักจะเป็นอาการที่เกิดจากการที่ได้รับการอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดกันมาด้วยอำนาจพิเศษที่มักจะรู้กันว่าระบบ Socialization เช่น การฝึกหัด จดจำ การติดต่อกัน โดยมุ่งเอาสาระประโยชน์จากการนั้นเป็นเกณฑ์ และบางครั้งบางคราวอาจได้รับอันตรายที่เกิดขึ้นมาจากสิ่งนั้นโดยเฉพาะก็ได้ หรืออาจจะเป็นไปทั้ง 2 อย่างก็ได้

1.3 ความสัมพันธ์กันระหว่าง Sacred เกี่ยวกับมนุษย์ทั้งหมดนั้น ยังไม่มีการรับมาปฏิบัติให้เป็นเรื่องตามปกติ หรือเรื่องที่เกิดขึ้นประจำได้ แต่ตามหลักวิชาแล้วถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะแต่การแสดงออกทางอภิปิรียา ท่าที ความเคารพ การสำรวมระมัดระวัง อันถือว่าเป็นพฤติกรรมที่มีเป็นประจำนั่นเอง

1.4 ในการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการวิเคราะห์ต่อ ๆ มานั้น มักจะกำหนดว่า สิ่งเคารพเหล่านี้ มักจะแสดงความแตกต่างกันออกมาให้เห็นปรากฏตามความจริงเสมอที่ว่าเมื่อมนุษย์ไม่ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ โดยเพียงอาการที่จะมุ่งหวังต่อประโยชน์อาการหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่ปฏิบัติโดยเพียงถือเป็นเรื่องของหลักวิชาที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นวิถีทางนำไปสู่จุดหมายปลายทาง โดยอาศัยเนื้อแท้ของมันที่ได้ดัดแปลงให้เหมาะสมเข้ากับสภาพต่าง ๆ ดีแล้ว แต่ว่าแยกสิ่งเหล่านี้ออกมาเสียจากสิ่งเคารพอีกชนิดหนึ่งก็ได้

2. Profane Thing (การคลาดความศรัทธาจากศาสนา หรือแสดงอาการไม่เคารพต่อศาสนา) ทฤษฎีนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลง และวิวัฒนาการของโลก จึงทำให้มนุษย์มีทัศนคติต่อศาสนาโดยอาการต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากหลักคำสอนของศาสนาและการปฏิบัติของศาสนิกของศาสนานั้น ๆ เอง ส่วนมากจะเป็นการแสดงออกในลักษณะตรงข้ามกับ Sacred ซึ่งเดอริโคมี ได้แสดงความเห็นไว้ ดังนี้ :

2.1 กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความคลาดศรัทธาต่อศาสนาที่ดีที่สุด ก็คือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจเจริญขึ้น มองเห็นความสูญเปล่าทางวัตถุของศาสนา และประกอบกับมนุษย์มีความเจริญในด้านวัตถุมากขึ้น จึงเห็นความสำคัญของวัตถุมากเกินไป

2.2 มุ่งประโยชน์ต่างกัน นั่นก็คือ Profane Thing มักคำนึงถึงทรศนะที่เน้นแต่อรรถประโยชน์ซึ่งขัดแย้งกันในประเด็นที่ว่าด้วยสิ่งที่มนุษย์เข้าไม่ถึง หรือสิ่งเคารพทาง

ศาสนาที่เรียกว่า Sacred นั้น เป็นทำนองว่าจะเอาผลทางเศรษฐกิจมาผูกกับศาสนาไม่ได้ เนื่องจากมุ่งประโยชน์ต่างกัน

2.3 มีแนวทรรคนะที่มุ่งต่อสาระประโยชน์ว่า “ธรรมชาติคืออะไร” มากกว่า สัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น :

2.3.1 คนออสเตรเลียจะฆ่ากินสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของตน ซึ่งทางศาสนา ถือว่าผิดทบัญญัติทางศาสนา ในเมื่อมนุษย์เห็นว่าสัตว์นั้นเป็นเพียงสัตว์ที่เกิดมาตามธรรมชาติชนิดหนึ่งเท่านั้น ทำไมมนุษย์จะกินไม่ได้ แต่เนื่องจากคนเผ่านั้นไม่นิยมกินกัน

2.3.2 คนอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู ถือว่าโคเป็นสัตว์พาหนะของพระเจ้า มนุษย์จะแตะต้องไม่ได้ และเมื่อตายแล้วจะนำมาบริโภคน้ำไม่ได้ ต้องนำไปฝังหรือทิ้งลงแม่น้ำคงคา เมื่อเหตุการณ์ของโลกเจริญขึ้น ความคิดเห็นในเรื่องสาระประโยชน์ได้เกิดขึ้น กับคนบางกลุ่ม ดังที่นางอินทรีรา คานธี อดีตนายกรัฐมนตรีเคยกล่าวว่า โลกประสบความ แค้นแค้น ไม่ควรทำเศรษฐกิจให้สูญเปล่า แม้กระทั่งโคที่ถือว่าเป็นพาหนะของพระเจ้า เมื่อตายไปแล้ว ก็ไม่ควรทิ้งให้สูญเปล่า ควรจะนำมาปรุงอาหารบริโภคได้ อันนี้เองที่ก่อให้เกิดปฏิกริยาจากชนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู จนพวกฤษีมาชุมนุมเดินขบวน ในเมืองนิวเดลี และรัฐบาลต้องใช้มาตรการปราบปราม

เรื่องเหล่านี้ ถือว่าเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ทางศาสนา จึงเป็นเรื่องที่แตะต้องไม่ได้

2.4 หากจะแตะต้องโดยการอาศัยสิ่งเหล่านี้ จริง ๆ แล้ว ควรจะเป็นในโอกาส สำคัญที่มีการเฉลิมฉลองหรือเทศกาลเท่านั้น ซึ่งแยกเด็ดขาดจากโอกาสธรรมดาไปเลย โดยให้เป็นไปตามความพอใจที่ต้องการ ซึ่งเรื่องนี้มนุษย์ได้สร้างเป็นข้อยกเว้นขึ้น อันอาจ :

2.4.1 สงวนพันธุ์สัตว์ - ในแง่อนุรักษ์

2.4.2 ทดลองกินเพื่อให้รู้รส - ในเมื่อเกินความต้องการ

2.5 ผลแห่งการคลายศรัทธาจากศาสนา สิ่งเคารพต่าง ๆ หากจะแยกความ ความสัมพันธ์ที่มุ่งต่อสาระประโยชน์ออกมาจริง ๆ แล้ว มนุษย์ได้กำหนดวิธีการป้องกัน ไว้ โดย :

2.5.1 กำหนดเป็นข้อห้ามขึ้น

2.5.2 สร้างความเข้มงวดกวดขันทุกอย่างขึ้นมา

2.6 เรื่องของศาสนา เป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยความเคารพ หรือต้องทำกับสิ่ง เคารพ เพื่อมุ่งความศักดิ์สิทธิ์และความสงบในด้านจิตใจเป็นหลัก

จากแนวทฤษฎีของผู้แสดงบทบาทเองว่า “อะไรคือความเป็นจริง - reality” ที่สะท้อนออกมาในรูปแนวความคิดต่าง ๆ และเป็นตัวแทน (representation) ของความเป็นจริงตามหัวข้อที่ดำเนินอยู่⁶

ตามทฤษฎีข้างต้นนี้ เดอร์ไคม์ ต้องการจะแสดงให้เห็นถึงการสะท้อนกลับเกี่ยวกับความเป็นจริงที่ปรากฏภายในจิตใจออกมา ว่าเป็นความจริงตามที่ปรากฏภายในจิตใจนั้น เป็นความนึกคิดที่เกิดจากการพบเห็น และการสังเกต และเกิดความประทับใจ หรือพิมพ์ใจ จนนติดอยู่ในใจ ที่เรียกว่า “ความทรงจำ” ต่อเมื่อต้องการจะแสดงออกมา ก็สามารถแสดงออกมาได้ ซึ่งจัดเป็นการสะท้อนกลับอันเปรียบเสมือนกระจกเงา เมื่อมีแสงมากระทบ ก็สะท้อนออกมาให้ปรากฏ ส่วนการสะท้อนกลับทางจิตใจนี้ เป็นการสะท้อนกลับทางด้านความคิด อันแสดงถึงความทรงจำ หรือแสดงออกมาให้ปรากฏเห็นแจ่มแจ้งตามความคิด ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปของตัวแทนก็ได้ เพราะฉะนั้น เดอร์ไคม์จึงเห็นว่าความนึกคิดที่แสดงออกมาโดยอาการปรากฏหรือมีตัวแทนนี้ จึงเท่ากับเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับ Sacred ออกมาให้ปรากฏภายนอก

ยังมีทฤษฎีอีก 2 ประเภท ที่เดอร์ไคม์รวบรวมไว้ในบทความของเขา โดยถือว่าเป็นต้นเค้าให้เกิดมูลเหตุศาสนา⁷ ทฤษฎี 2 ประเภทนี้ก็คือ :

1. วิญญาณนิยม (Animism) เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยวิญญาณเป็นบ่อเกิดศาสนา
2. ธรรมชาตินิยม (Naturism) เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยปรากฏการณ์ของธรรมชาติเป็นบ่อเกิดของศาสนา

ในทั้ง 2 กรณีนี้ มีเนื้อความโดยย่อดังนี้ :

1. วิญญาณนิยม เป็นบทวิเคราะห์ความคิดเห็นของเดอร์ไคม์ นั่นก็คือว่าทฤษฎีเหล่านี้ขัดกับเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น อันเป็นการลดค่าความคิดทางศาสนา ให้เป็นเพียงไสยศาสตร์เท่านั้น เพราะว่าทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ แกไขความคิดทางศาสนาต่าง ๆ ให้เป็นเพียงการอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของธรรมชาติเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมาก่อนความเจริญทางวิทยาศาสตร์อันยังพิสูจน์ไม่ได้ หรือไม่สามารถพิสูจน์ได้ ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้อธิบายซึ่งอธิบายตามความพอใจของตน ตามหัวข้อต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์บ้าง ทางจิตวิทยาบ้าง ทางฟิสิกส์บ้าง

⁶Tolcott Parsons, *Ibid.*, P. 413

⁷Tolcott Parsons, *Ibid.*, P. 414

หากจะว่าไปแล้ว ตามทฤษฎีที่ว่าด้วย Animism นี้ เป็นการแสดงถึงความเชื่อถือในสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถจะมองเห็นได้ แต่มีความฝงจิตฝงใจในสิ่งนั้นอยู่จนไม่สามารถลบล้างออกมาจากจิตใจได้แล้วก็ยึดถือ จนเกิดเป็นความเชื่อถือที่จัดเป็นความเคยชินอันติดเป็นนิสัยขึ้นมา และความเชื่อถือเหล่านี้ก็ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ แต่ก็อาจจะถือว่าเป็นความเชื่อถือเพื่อชดเชยอารมณ์ได้

เสฐียรโกเศศ^๖ ได้กล่าวถึงเรื่อง Animism ว่า มนุษย์มีความเชื่อถือสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์ หรืออำนาจอยู่เหนือตน อาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษแก่ตนได้ ความเชื่อถืออย่างนี้ เรียกว่าลัทธิถือผีสางเทวดา (Animism) อันเป็นคติทางศาสนาที่มีมาแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาอันประณีตขึ้นในปัจจุบัน ลัทธิถือผีสางเทวดา แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ :

1. นับถือผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ เช่น รุกขเทวดา อากาศเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น (Nature Worship) ถือว่ามีเทพเจ้าประจำทุกแห่งหน ทุกสถานที่
2. นับถือผีปู่ ย่า ตา ยาย และผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ (ancestor worship) ถือว่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว วิญญาณมาอยู่รวมในร่มไม้ชายคาเดียวกับลูกหลาน
3. นับถือผีวีรบุรุษ เช่น นับถือผีเจ้ากวนอู (Hero worship) นับถือวิญญาณวีรบุรุษ เช่น พระร่วง ขุนแผน พระนเรศวร เป็นต้น
4. นับถือผีร้าย เช่น ผีห่า (Demon worship) เช่น โรคอหิวาต์ โรคฝีดาษ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ถือว่ามีวิญญาณสิงสถิตอยู่

2. ธรรมชาตินิยม กล่าวถึงปรากฏการณ์เกี่ยวกับความผันต่าง ๆ และเกี่ยวกับการสัมผัสเหตุการณ์นานาประการทางธรรมชาติ เช่น พายุ ภูเขาไฟระเบิด (Volcanoes) และอุปราคา (Eclipse) ต่าง ๆ สำหรับคนสมัยใหม่แล้วถือว่า ปรากฏการณ์เหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ลึกลับอะไรเลย และยังไม่พยายามแสวงหาคำอธิบายถึงสิ่งอันอยู่นอกเหนือธรรมชาติดังที่เคยมีความเชื่อกันมาก่อนเหล่านั้นด้วย

ยังมีความเห็นอีกประการหนึ่งที่เดอริโคมิได้กล่าวถึง โดยเริ่มจากแนวทรรศนะนี้อันอาจจะเลือกหาเหตุผลมาอธิบายประกอบได้ ในเมื่อทฤษฎีนี้ไม่ใช่ความจริงทางด้านจิตวิทยา ทั้งไม่ใช่ความจริงที่สัมพันธ์กันตามธรรมชาติที่ปรากฏออกมาภายนอก ก็อาจจะเป็นความ

^๖เสฐียรโกเศศ : วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย, (พระนคร, แพร์พิทยา, 2516), น. 162

จริงที่เกี่ยวกับความคิดทางศาสนาได้ และเนื่องจากความคิดเหล่านี้ ในสมัยโบราณก็ยังไม่
อาจจะจัดให้เป็นการถ่ายทอดความหมายที่สามารถพิสูจน์ได้เกี่ยวกับความจริงเหล่านั้นเท่านั้น
จะต้องเป็นความจริงระดับที่ 3 อีกความเห็นหนึ่งซึ่งเกิดจากการสะท้อนความจริงเหล่านี้ที่
ถูกต้องสมบูรณ์ได้ และว่าที่จริงแล้ว ตามธรรมชาติที่เราสังเกตเห็นเสมอ นั้น ก็ยังมีอีก
ประการหนึ่งที่นอกเหนือไปจากนี้ นั่นคือ การจัดชั้นทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นความจริงที่
สะท้อนออกมาจากแนวความคิดทางศาสนา ซึ่งต้องเป็นความจริงทางสังคมประการหนึ่ง
ดังนั้น อันนี้จึงเป็นข้อเขียนที่แสดงลักษณะของศาสนาทางสังคมตามทฤษฎีของเดอริโคม
อีกด้วย

ทฤษฎีของ John Minton Yinger

จอห์น มินตัน ยิงเกอร์ เป็นนักสังคมวิทยาศาสนาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคปัจจุบัน
ได้ศึกษาทฤษฎีทางสังคมวิทยาศาสนาจากหลาย ๆ ท่าน ในหลายสำนัก แล้วได้รวบรวม
นำมาตั้งเป็นทฤษฎีขึ้นใหม่ พอสรุปเป็นใจความสำคัญมี 3 ประการด้วยกัน⁹ โดยจัดเป็น
กลุ่มตามแนวความเชื่อถือ ดังนี้ :

1. ทฤษฎีประเภทความเชื่อวิญญาณนิยม (Animistic Theory) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎี
ทางปรัชญา ซึ่งสตาห์ล (Stahl) นักเคมีชาวเยอรมันได้พัฒนาขึ้นมาในเรื่องที่พูดถึงชีวิตและ
จิตใจ (Human Sentement) ของมนุษย์ อันเป็นที่รองรับวิญญาณ (Soul) และถือว่าวิญญาณ
เป็นสิ่งที่แยกออกจากร่างกายในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และหลังจากตายไปแล้ว¹⁰ และ Yinger
ได้รับเอาทฤษฎีนี้มา โดยถือเป็นทฤษฎีความเชื่อวิญญาณนิยมที่เกี่ยวกับศาสนา :

1.1 เน้นเรื่องศาสนาในด้านความรู้ซึ่งเข้าใจแจ่มแจ้ง (emphasizes the cognitive
respects of religion) โดยพิจารณาศาสนาด้วยวิจักษณ์ญาณ ใช้ปัญญาประกอบในการ
พิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นเรื่องลึกลับซับซ้อน

1.2 ทฤษฎีนี้ อาจหมายถึงลักษณะเบื้องต้นทางสติปัญญา เข้าลักษณะของ
การเห็นแจ้งประจักษ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ปรากฏแจ่มชัดภายในจิตใจ ทฤษฎีตามลักษณะนี้
เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคล และจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการต่อ ๆ ไป

⁹ John Minton Yinger : *Religion Society and the Individual*, (New York, Macmillan, 1957), P. 52-55

¹⁰ C. Ralph Taylor : editor in Chief : *The New American Encyclopedia*, (New York, Books Inc., 1957),

1.3 เมื่อพิจารณาตามความหมายนี้แล้ว จะเห็นว่า ศาสนาอุปติขึ้นมาจากความเพียรพยายามของมนุษย์ในยุคก่อน ๆ โดยอธิบายปรากฏการณ์ในด้านความฝัน (Phenomena of dreams) เสียงที่สะท้อนกลับมาเข้าโสตประสาท (echos) การมองเห็นภาพต่าง ๆ (Vision) ปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากการสะท้อนกลับ และสภาพทุกอย่างอันอยู่เหนือความตายด้วย อันเป็นปรากฏการณ์ที่อยู่ในความทรงจำ

1.4 ความสำคัญในการอธิบายเรื่องนี้ ถือว่าเป็นข้อกำหนดที่เด่นชัดมากของ Taylor ก็คือสังกัป หรือองค์มติเกี่ยวกับวิญญาณ (Concepts of the soul)

1.5 สังกัปหรือองค์มตินี้ จะอธิบายถึงภาวะต่าง ๆ ที่สร้างความสับสนให้เกิดขึ้นทั้งทางกายและจิตใจ จึงควรจัดเป็น “ผลของวิญญาณออกจากร่าง - the effects of the departure of the soul”

1.6 ความเห็นนี้จึงจัดเป็นวิญญาณนิยม อันเป็นพื้นฐานของศาสนา ตามทรรศนะของ Yinger อันเป็นการเสนอปรัชญาโบราณ ซึ่งค่อนข้างจะดุ่มนกงกว่า และมีความสำนึกตามเหตุผล (a fairly consistent and Rational primitive Philosophy) โดยย่อในเรื่องคุณค่าทางศาสนาและค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา เป็นต้น

1.7 ทฤษฎีทางวิญญาณนิยมที่ว่าด้วยการเกิดศาสนานี้ ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอในเมื่อโครงสร้างทางสังคม และกลุ่มเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนายังขาดการเอาใจใส่ เพราะฉะนั้น ทฤษฎีนี้หากจะให้สมบูรณ์จริง ๆ แล้ว จะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ของศาสนาในด้านสังคม ซึ่งสามารถรวมกันได้

1.8 วิญญาณนิยม 3 สมมติฐาน

1. การนึกถึงสถานที่เคยประสบพบเห็นมา เช่น นึกถึงสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้านของตน ทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่ได้อยู่ที่นั่น

2. การนอนหลับ ฝันไปตามที่ต่าง ๆ ได้ประสบพบสิ่งที่เคยผ่านมาบ้างไม่เคยบ้าง เกิดการจำได้หมายรู้ขึ้น

3. ความตาย เป็นการที่ร่างกายได้รับการพักผ่อนนานที่สุด วิญญาณออกจากร่างเพื่อเปลี่ยนสภาพใหม่

วิญญาณที่ออกจากร่างหลังการตายนั้น ตามความเชื่อมีคติเป็น 2 คือ :

3.1 ตายแล้วสูญ คือไม่เกิดใหม่

3.2 ตายแล้วเกิดใหม่ หรือปฏิสนธิใหม่ใน 2 ลักษณะ :

3.2.1 ปฏิสนธิในร่างเดิม โดยคิดว่าวิญญาณจะกลับเข้าสู่ร่างเดิม

3.2.2 ถูปฏิสนธิในร่างใหม่

2. ในกลุ่มที่สอง เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการเกิดศาสนา โดยเน้นหนักที่ความต้องการทางอารมณ์ของคน (Places great emphasis on man's emotional needs) โดยถือว่าศาสนานั้นเกิดขึ้นมาเพื่อชดเชยอารมณ์ของคน นั่นก็คือ :

2.1 ทรรศนะนี้เป็นทรรศนะที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาตามความสัมพันธ์กับบรรดาหน้าที่และความสนใจในแหล่งอิทธิพลของศาสนาที่กำลังเป็นไปอยู่เสมอ อันขัดแย้งกับความพยายามต่าง ๆ ต่อการสร้างสรรคิใหม่ทางด้านประวัติศาสตร์

2.2 ตามทรรศนะนี้ Yinger กล่าวว่า Paul Radin แปลความหมายของการเกิดศาสนาตามวิธีการที่ผูกพันอย่างใกล้ชิดกับทฤษฎีทางหน้าที่ (Ties it closely to the functional theory) อันทำให้ต้องพยายามนึกถึงสภาพต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลที่มนุษย์อาศัยอยู่ในยุครุ่งอรุณของอารยธรรม

2.3 ระดับสติปัญญาของมนุษย์นั้น ยังคงปรากฏชัดแจ่มแจ้งเสมอ โดยการแสดงออกมาตามลักษณะต่าง ๆ ของสัตว์จริง ๆ อันขาดไปถึงค่านิยมชีวิตแบบตัวใครตัวมัน โดยมุ่งความปรารถนาสำเร็จ เพื่อความสุข และเพื่อความมีอายุยืนนาน ถ้าจะว่าตามธรรมชาติ ก็ถือว่าเป็นของมีอยู่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งทั้งนี้เป็นไปตามธรรมชาติ เพื่อผลทางจิตใจภายใต้ประสบการณ์ที่ปรากฏออกมาเช่นนั้น เพื่อให้เป็นที่พิทักษ์ในการทดแทนความเพ้อฝันต่าง ๆ

2.4 จุดหมายและจุดประสงค์ที่สำคัญ ๆ ในความพยายามของไทเลอร์นั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความกลัว ความรู้สึกต่าง ๆ และยังจัดเป็นความฝันทดแทน (Compensation dreams) อีกด้วย

2.5 ฉะนั้น ทฤษฎีนี้จึงเป็นเรื่องที่เน้นถึงความสนองอารมณ์ที่ถูกจัดขึ้นมาในสังคมที่มีทั้งข้อห้าม อันเป็นการขัดกับบัญญัติของสังคม และข้ออนุญาตอันเป็นหลักปฏิบัติของสังคม

3. กลุ่มที่สาม เป็นการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของศาสนา อันแตกต่างจากการย้ำเฉพาะตัวของสองกลุ่มแรก แล้วนำมาอภิปราย แยกแยะได้เที่ยงกันหาเหตุผล

ตามความเห็นของกลุ่มนี้ :

3.1 มองศาสนา โดยถือเป็นผลผลิตดั้งเดิมอันเป็นปฏิกริยาทางสังคม และชีวิตกลุ่ม

3.2 แนวความคิดเหล่านี้ จะถูกโยกย้ายสลับเปลี่ยนไปอย่างง่าย ๆ เพื่อให้เป็นไปตามกำหนดหัวข้ออันเกี่ยวข้องกับหน้าที่ต่าง ๆ โดยไม่ต้องถามถึงแหล่งกำเนิดในด้านประวัติศาสตร์ทั้งหมด

3.3 ซิมเมิล (Simmel) ได้เน้นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้เป็นแหล่งเกิดของศาสนา โดยระบุว่าตัวเขาเองจะไม่พยายามอธิบายถึงการเกิดในด้านประวัติศาสตร์ แต่เขาเรียกว่าเป็นแหล่งเกิดทางจิตวิทยาด้วยตัวของมันเอง โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของบรรดาแหล่งเกิดศาสนาหลาย ๆ ประการด้วยกัน

3.4 เดอร์ไคม์ (Durkheim) นั้น เป็นบุคคลสำคัญชั้นนำจริง ๆ ในเรื่องนี้ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิดศาสนา ก็ไม่ใช่จะเกิดขึ้นเพราะการคาดคะเนของเขา แต่เพื่อให้เกิดการแยกแยะหน้าที่ของเขาเอง

3.5 ซิมเมิล เขียนเพิ่มเติมเรื่อง (Thesis) ของเขาว่า บรรดาแหล่งเกิดศาสนาต่าง ๆ มีอยู่แหล่งหนึ่งก็คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่เรียกว่ามนุษย์สัมพันธ์ (Human Relation) อันเป็นความหมายเฉพาะตัว ไม่ใช่เป็นเรื่องทางศาสนา ตามทรรศนะนี้ Simmel จึงถือว่าศาสนาเป็นการเจริญเติบโตในด้านมนุษย์สัมพันธ์

3.6 เดอร์ไคม์ ได้เน้นถึงการเกิดของศาสนาในด้านสังคมไว้สูงกว่าซิมเมิล เพราะเดอร์ไคม์ ถือว่าสังคมเป็นตัวแทนแห่งการแสดงความเคารพนับถืออย่างสูงทางศาสนา (object of religious Venerations) และเป็นแหล่งพื้นฐานในด้านความศักดิ์สิทธิ์ (the basic sources of the sacred) หน้าที่เบื้องต้นของศาสนาก็คือการอภิบาลเอกภาพทางสังคม

หากจะว่าตามทฤษฎีนี้แล้ว ก็ถือว่าเป็นผลผลิตแห่งปฏิบัติการทางสังคม และชีวิตกลุ่ม อันเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ที่มีต่อกัน ฉะนั้น ทฤษฎีนี้จึงเป็นทฤษฎีที่มีวิวัฒนาการมาก และเป็นเรื่องที่ว่าถึงการศึกษาค้นคว้ามากกว่าทฤษฎีอื่น ๆ ตามทฤษฎีดังกล่าวเหล่านี้ สรุปแล้วคงได้ใจความย่อ ๆ ดังนี้ :

1. ในกลุ่มที่หนึ่ง มีความเชื่อว่าทุกอย่างมีวิญญาณควบคุมสิงสถิตอยู่ โดยเน้นในด้านความเข้าใจแจ่มแจ้งเกี่ยวกับศาสนา โดยอธิบายถึงความลึกลับและเหตุการณ์อันระทึกขวัญทางธรรมชาติอันเกิดจากการบันดาลของธรรมชาติเอง ทั้งนี้ เนื่องจากเห็นว่าอยู่ใกล้ชีวิตตัวมากที่สุด และอีกประการหนึ่ง เห็นได้จากปรากฏการณ์ทางจิต

1.1 มนุษย์อยู่ในที่แห่งหนึ่ง แต่อาจคิดไปในที่อีกแห่งหนึ่งได้ ทั้งที่ตัวเองไม่ได้ไปด้วย

1.1.1 สถานที่เคยไปแล้ว นึกคิดตามประสบการณ์

1.1.2 สถานที่ยังไม่เคยไป เป็นไปโดยการเจาะหรือการคาดคะเนเอา

1.2 คนนอนหลับแล้วฝันไป ก็ถือว่าวิญญาณออกจากร่างท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ได้ประสบพบเห็นเรื่องต่าง ๆ อันปรากฏทางความฝัน

1.2.1 การนอนหลับ ถือว่าเป็นการพักผ่อน แต่วิญญาณจะท่องเที่ยวไปตามความปรารถนาของตนเอง แล้วจะกลับเข้าสู่ร่างเดิมอีกเมื่อตื่นขึ้น

1.2.2 การที่คนเราตายไปนั้น ถือว่าเป็นการหลับที่ยาวนาน แม้ว่าร่างกายจะไม่มีวิญญาณควบคุม จะเนาเปื่อยผุพังไปก็ตาม แต่วิญญาณจะไปแสวงหาร่างใหม่

ฉะนั้น จึงถือว่าวิญญาณเป็นต้นเหตุให้เกิดศาสนาเป็นประการแรก อันถือว่ามีอยู่ในตัวเอง และในทุกสิ่งทุกอย่าง

2. ในกลุ่มที่สอง เป็นเรื่องที่มีมนุษย์พยายามหาทางชดเชยทางอารมณ์ โดยเน้นความต้องการทางอารมณ์ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งที่เป็นข้อห้ามและอนุญาต อันถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ ให้ติดยึดมั่นอยู่กับสิ่งนั้น ซึ่งถือว่าเป็นหลักยึดทางใจให้ใจเกาะติดอยู่กับสิ่งที่ถือว่าเป็นหลักยึดมั่นนั้น

2.1 มนุษย์เกิดความไม่มั่นใจในตนเอง พยายามหาที่ยึดเหนี่ยวทางใจ เพื่อให้ใจมั่นคง

2.2 จะเห็นได้จากการถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นสัญลักษณ์ประจำตระกูลเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ (Totems) เช่น รูปแกะสลักประจำวงศ์ตระกูลบ้าง หินหรือไม้ที่มีลักษณะในรูปคตินิยมของตน แล้วนำมาเก็บไว้ติดตัว เช่น การแขวนไว้ที่คอ เป็นต้น

3. ในกลุ่มที่สาม เกิดจากการที่ได้ศึกษาอันนอกเหนือจาก 2 กลุ่มข้างต้นนั้น เพราะในสองกลุ่มข้างต้นนั้นในเรื่องส่วนบุคคลเป็นหลัก ส่วนในกลุ่มที่สามนี้ เป็นการมองศาสนาโดยถือเป็นผลิตผลแห่งปฏิกริยาทางสังคม และชีวิตกลุ่มเบื้องต้นเป็นหลัก

3.1 ความคิดเหล่านี้ เป็นการจัดขึ้นตามลำดับหน้าที่ อันเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่มีการบังคับ

3.2 นำวิชาการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ โดยพิจารณาในแง่ของเหตุผล แล้วนำมาเป็นเครื่องตัดสิน

3.3 ความเชื่อบนนี้ต่างจาก 2 กลุ่มแรกข้างต้น ในฐานะที่เป็นเรื่องสากลและมีเหตุผล

3.4 เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แม้จะได้นำเอาวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาใช้ ก็ไม่สามารถจะตัดความเชื่อที่มีอยู่เดิมให้หมดไปได้ทั้งหมดนี้ เป็นทฤษฎีทางศาสนาอันขึ้นอยู่กับสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ และเทววิทยา เพราะตามการเกิดขึ้นของศาสนาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนไม่เป็นอิสระ ซึ่งต่างก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ และเทววิทยาทั้งสิ้น อันเป็นเหตุให้มีความผูกพันอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ซึ่งดูจะขาดความเป็นอิสระในด้านความคิดเห็น

ทฤษฎีการเกิดศาสนาในแบบอเทวนิยม - Atheism

การเกิดขึ้นของศาสนาในรูปอเทวนิยมนั้น เป็นเรื่องของการปฏิเสธความเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ เป็นการเกิดที่บริสุทธิ์ โดยอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องประกอบ การเกิดศาสนาประเภทนี้จึงไม่มีสิ่งนอกเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย โดยมีเหตุผลเป็นเครื่องตัดสิน ในความเชื่อศาสนาอย่างมีเหตุผลนี้ ต้องยกพระปรีชาสามารถให้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้ทรงเทศนาโปรดพวกเกสปุตตะนิคม ในคราวเสด็จจาริกไปโกศลชนบท เมื่อถึงนิคมของพวกกาลามะชื่อว่าเกสปุตตะนิคม มีใจความโดยย่อว่า พอพวกชาวเกสปุตตะนิคมทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรด ก็ได้มาเฝ้าและได้ทูลถึงเรื่องที่มีพวกศาสตราจารย์เจ้าลัทธิต่าง ๆ มาสู่นิคมนั้น แล้วได้ประกาศกัณฑ์ของตน ช่มลัทธิของผู้อื่น ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสหลักแห่งความเชื่อไว้ 10 ประการ คือ :

1. มา อนุสุสาเวน	อย่าได้เชื่อถือโดยได้รับฟังกันมา
2. มา ปรมุปราย	อย่าได้เชื่อถือโดยเห็นว่าเป็นของเก่า
3. มา อิติกิราย	อย่าได้เชื่อถือโดยเป็นข่าวลือ
4. มา ปฎกสมุปทาเนน	อย่าได้เชื่อถือโดยอ้างตำรา
5. มา ตกุกเหตุ	อย่าได้เชื่อถือโดยนึกเดาเอาเอง
6. มา นยเหตุ	อย่าได้เชื่อถือโดยคาดคะเนเอาเอง
7. มา อากการปริวิตกุกเนน	อย่าได้เชื่อถือโดยนึกคิดไปตามอาการของมัน
8. มา ทิฎฐินิซุฆมานกุกขนุติยา	อย่าได้เชื่อถือว่าตรงกับลัทธิของตน
9. มา ภพพฐุปตาย	อย่าได้เชื่อถือว่าผู้พูดสามารถจะเชื่อถือได้
10. มา สมโณ โน ครุ	อย่าได้เชื่อถือว่าสมณะผู้นี้เป็นครูของเรา

เมื่อไม่ให้เชื่อตามหลัก 10 ประการนี้แล้ว พระองค์ยังตรัสสอนต่อไปว่า “เมื่อใด
ได้ศึกษาพิจารณาโดยถ่องแท้ ด้วยปัญญาของตนเองว่า สิ่งนี้ดี มีประโยชน์ ไม่มีโทษ ก็พึง
ปฏิบัติตามสิ่งนั้น แต่เมื่อได้ศึกษาพิจารณาด้วยปัญญาของตนเองแล้ว สิ่งนี้ไม่ดี ไม่มีประโยชน์
ปฏิบัติแล้วเกิดโทษก็ให้ละสิ่งนั้นเสีย”¹¹

ตามข้อความดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าพระพุทธองค์ไม่ตรัสเกี่ยวกับเรื่องเทวนิยมเลย
แต่ทรงให้อิสระ เสรีภาพในการถือศาสนาอย่างเต็มที่

---

¹¹กรมการศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่ม 12 เอก - ทุก - คิกนิบาต,
พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพฯ, 2521), หน้า 230-231

คำถามประจำบทที่ 5

1. จงอธิบายทฤษฎีทางศาสนา ตามทฤษฎีของ Kingsley Davis มาพอได้ความ ฯ
2. จงกล่าวถึงทฤษฎีทางศาสนา ตามทฤษฎีของ Emile Durkheim มาทั้งหมด ? ทฤษฎีเหล่านั้น ท่านสนใจทฤษฎีข้อใด ? ขอเหตุผลประกอบ ฯ
3. จงอธิบายคำเหล่านี้มาพอได้ความ
  1. ความเชื่อทางศาสนา (Religious belief)
  2. ลัทธิถือผีสังเทวดา (Animism)
  3. ธรรมชาตินิยม (Naturism)
  4. การนับถือวีรบุรุษ (Hero worship)
  5. การนับถือผีร้าย (Demon worship)
  6. วัตถุเคารพ (Sacred object)
  7. การนับถือเทวดาอารักษ์ (Nature worship)
  8. กาลามสูตร
  9. อย่าไปเชื่อโดยอ้างตำรา
  10. ตายแล้วสูญ
4. จงอธิบายทฤษฎีวิญญาณนิยม (animistic theory) ตามทฤษฎีของ John Minton Yinger ที่ว่าด้วยวิญญาณนิยม 3 สมมติฐาน มาโดยลำดับ ? ท่านมีความเห็นด้วยหรือคัดค้านขอเหตุผลประกอบคำตอบ ฯ
5. ทฤษฎีการเกิดศาสนาตามหลักกาลามสูตรนั้น มีอะไรเป็นหลักสำคัญ ? จงวิเคราะห์ทฤษฎีนี้มาตามหลักวิชา ฯ